

UOT 81.373.235

QUBADLI RAYONUNUN ƏRƏB MƏNŞƏLİ SÖZLƏR ƏSASINDA YARANMIŞ TOPONİMLƏRİ

ƏHMƏDOVA ELNARƏ HÜSEYNAĞA qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim

elnaraahmedova77@gmail.com

Açar sözlər: Qubadlı, toponim, ərəb mənşəli toponim, oykonim, alınma sözlər

Azərbaycan dilinin lüğət tərkibindəki leksik vahidlər mənşəyinə görə müxtəlifdir. Bu sözlərin böyük əksəriyyəti türkmənşəli olsa da, başqa dillərə mənsub olan sözlər də çoxdur. Bunun başlıca səbəbi tarix boyu xalqımızın bir sıra xalqlarla yaratdığı siyasi, iqtisadi, mədəni münasibətlər, eyni zamanda qonşuluq əlaqələridir. VII əsrdən ərəblərin islam dinini yaymaq məqsədilə Şərqi ölkələrində işğalçı yürüşləri Azərbaycandan da yan keçməmiş, IX əsrdən etibarən bu təzyiqlər nəticəsində xalqımız islamı qəbul etmişdir. Bu din nəinki Azərbaycan dilinə, eləcə də onun ədəbiyyatına, mədəniyyətinə, incəsənətinə güclü təsir göstərmişdir. Tədqiqatçı G.Paşayeva yazır: “Ərəb sözləri dilimizə əsasən bədii ədəbiyyat vasitəsilə daxil olmuşdur. Dünyəvi təhsilin olmadığı bir vaxtda mollaxanalardakı tədris dili də ərəb və farsa sözlərinin möhkəmlənməsinə rəvac verirdi”. [51, 26] Bu ənənə XIII əsr qədər davam etmiş, həmin dövrdən etibarən ərəb dilinin dominantlığı nisbətən zəifləmiş və Şərqi poeziya dili kimi vüsət tapan fars dilinin təsiri güclənmişdir. Hər iki dildən dilimizə çoxlu sayda sözlər və sözlərlə birlikdə şəkilçilər keçmişdir. Bu dillərin başlıca təsir obyektlərindən biri də xüsusi adlar olmuşdur. Azərbaycan antroponimlər sistemində şəxs adlarının böyük əksəriyyəti ərəb və fars dillərindən alınan adlardır. Hətta bunlar arasında mənə dilin özündə apelyativ söz, bizim dildə isə şəxs adı kimi işlənən xeyli sayda şəxs adlarına rast gəlmək olur. Bəzi etnonimlərin də ərəb və fars mənşəli olmasının əsas səbəblərindən biri onların patronomik adlardan təşəkkül tapmasıdır.

Azərbaycan toponimlərinin də müəyyən hissəsi ərəb alınmaları əsasında yaranmışdır. Belə toponimlərə Qubadlı ərazisində də rast gəlinir. Bunlardan əksəriyyətinin tərkibi dini rütbələri bildirən sözlərdən təşkil olunmuşdur.

Qubadlı rayonunda bir neçə toponimin tərkibində dini rütbələri ifadə edən sözlər yer almışdır. X əsrdə Azərbaycanda islam dini yerli əhaliyə qəbul etdirildikdən sonra bu din vasitəsilə ərəb mədəniyyətinin, məişət şəraitinin, ədəbiyyatının və ən əsası, dillinin genişmiqyaslı təbliği nəticəsində ərəb sözləri kütləvi şəkildə dilimizin lüğət tərkibinə axın etməyə başladı. Zamanla milli sözlərə sinonim olan ərəb alınmaları onları sıxışdırıb sıradan çıxartdı, yaxud işləklik aktivliyinə görə milli mənşəli paralelləri üzərində dominantlıq təşkil etdi. Bunlar arasında din, elm və təhsillə bağlı olan terminlər öz həcminə görə xüsusi olaraq seçilirdi. Bunun başlıca səbəblərindən biri də mədrəsələrdə tədrisin şəriət qanunlarını əks etdirən hədislər və Quran ayələri üzərində qurulması idi. Şeyx, axund, əmir, seyyid, molla, imam, övliya və s. kimi rütbə bildirən sözlər əvvəllər öz vəzifəsinə və sosial mövqeyinə görə ayrı-ayrı şəxslərə şamil edilmiş, sonradan onların davamçıları, yaxud həmin şəxslərin tabeliyində olanlar bu adlarla tanınmışlar. Hətta bu rütbələrdən bəziləri antroponimə də çevrilmişdir (Şeyxzadə, Əfəndiyev, Mollayev, Xocayev, Əmir, Əmirli və s.). Nəticədə, həmin adları əks etdirən çoxlu sayda etnonimlər yaranmışdır ki, bu etnik adların bəziləri respublikamızda bir sıra toponimlərin, həmçinin Qubadlı toponimlərinin tərkibində sabitləşmişdir. Onlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək.

Əfəndilər. Həməzli inzibati ərazi vahidliyində, mərkəzdən 24 km məsafədə, Həkəri çayı sahilində yerləşən kəndin adıdır. Yerlilər arasında yayılmış belə bir fikir mövcuddur ki, guya kəndin

adı XIX əsrdə Osmanlıdan bu əraziyə gəlmiş qaramanlı Məhmət əfəndi tərəfindən salındığı üçün onun adı ilə bağlıdır. Lakin bu şəxsin kimliyi, nə məqsədlə, hansı səbəblə gəldiyi və nə üçün bir kəndin bu şəxsin adı ilə adlandırıldığı haqda heç bir məlumat yoxdur. Əvvəllər kənd Türk Əfəndilər, qonşuluğundakı digər bir kənd isə Kürd Əfəndilər adalanmışdır. Hər iki toponimin bir şəxslə bağlı olması məsələsi də mübahisəlidir.

İraqın Təlafər, Mosul bölgələrində və Türkiyənin Diyarbəkir vilayətində ən önəmli türkmən oymaqlarından biri olan pırnəzərli oymağının qolları arasında əfəndi evi adlı bir tirə qeydə alınmışdır. [95]

Azərbaycanın Cəbrayıl, Füzuli, Bərdə, həmçinin Qubadlı rayonlarında, Naxçıvan Muxtar Respublikasında əfəndilərə mənsub ailələrin yaşadığını bu ərazilərə aid toponimlər təsdiq edir. Əfəndilər oykonimi -lər şəkilçisi ilə düzəlmiş, “əfəndilərə məxsus kənd” mənasındadır.

Əfəndi yunan mənşəli sözdür. Mənası “oxumuş, təhsil görmüş” kimi izah edilə bilər. Əsasən əsas addan sonra ikinci ad, yaxud titul kimi işlənmişdir. Bizans dilindən Səlcuqlar dönəmində bizanslılardan mənimsənilmiş və digər türk dillərinə də keçmişdir. Osmanlıda dövlət məmurlarına, əsilzadələrə verilən titul kimi ağa, bəy, paşa sözlərilə yanaşı işlənmişdir. Sonralar müraciət forması kimi imperativ sözə çevrilmişdir. Şərqdə bu rütbə daha çox peyğəmbər, imam, şeyx və digər din xadimlərinə şamil edildiyi üçün toponimi dini rütbələr əsasında formalaşmış toponimlər kateqoriyasına aid etdik.

Mirlər. Dondarlı inzibati ərazi vahidliyində, mərkəzdən 33 km uzaqlıqda, Dondarlı, Qazyan, Çərəli, Diləli Müskənli, Saray kəndləri ilə qonşuluqda yerləşən kənddir.

Yerli sakinlərə görə, kənd Mir İbrahim adlı mötəbər bir şəxsin şərəfinə Mirlər adlandırılmışdır. Həmin şəxsin XIX əsrdə Cənubi Azərbaycandan gəldiyi, peyğəmbər nəslindən olduğu güman edilir.

Mir ərəb mənşəli əmir sözünün səsdüşümünə məruz qalmış formasıdır. Əmir sözü ərəb dilində “əmr sahibi, hökmdar, padşah, başçı, sərkərdə” kimi mənalar ifadə edir. Şiə məzhəbindən olan bir şəxsin və ya ailənin seyidlər nəslinə aid olduğunu nəzərə çatdırmaq üçün şəxs adlarının qarşısına mir, ağa, seyid kimi bir növ titul yerində işlənən sözlər əlavə olunur. Bu titulları daşıyan şəxslər islam dinini ilk olaraq qəbul edənlərdən biri, xilafətin IV xəlifəsi, Məhəmməd peyğəmbərin ən yaxın silahdaşı, əmisi oğlu, kürəkəni Əli ibn Əbu Talib ilə qızı Fatimeyi-Zəhranın nəslindən hesab olunurlar və hörmət, ehtiram əlaməti olaraq onlara yuxarıda qeyd edilən imperativ sözlərlə müraciət edirlər.

Mir titulu yəhudilər və kürdlər tərəfindən də “başçı, rəhbər, idarəçi” anlamında istifadə edilir. Ələvi və bəktəşilərdə müqəddəslərə, yol göstərənlərə, mürşidlərə “mirim, pirim” deyərək müraciət edilmişdir.

Güman ki, peyğəmbər nəslindən hesab olunan ailələr məskunlaşdığı üçün kənd Mirlər adlandırılmışdır. Həm Qubadlıda, həm qonşu rayonlarda, həm də respublikamızın digər bölgələrində bu dini tiullar əsasında yaranmış xeyli sayda toponimlər mövcuddur. Mirhəsənli (Zəngilan), Mirikənd (Xocavənd), Mircalal (Saatlı), Mirtəhməzli (Cəlilabad), Seyidli (Ağdam, Gədəbəy), Seyidoba (Saatlı), Seyidyurd (Şəki), Seyidlər (Zəngilan) və s.

Mollalı. Hal inzibati ərazi vahidliyində, mərkəzdən 14 km uzaqlıqda Altınca, Ballıqaya, Boynakər, Qiyaslı və Məmər kəndləri ilə qonşuluqda yerləşən kəndin adıdır.

Kəndin Molla Alı adlı bir şəxsin adını daşdığı hesab edilir. Kəndin bünövrəsi guya həmin şəxs tərəfindən qoyulmuşdur. Maraqlıdır ki, Bərdə, Tovuz, Xaçmaz, Laçın rayonlarındakı Mollalar və mollalı kəndlərinin etimologiyası haqda məlumat verənlər bu kəndlərin Molla Alı tərəfindən salındığını qeyd edirlər.

Molla sözü ərəb dilində hərfi mənada “dolu” deməkdir. İslam təfəkküründə isə din və şəriət qanun və qaydalarından xəbərdər, fəzil, alim olan, eyni zamanda bu bilgiləri başqalarına ötürən, dini dərslər keçən müəllimlərə verilən rütbədir.

Tərkibində molla komponenti olan etnonimlər bir ailənin, nəslin başçısının bu titulu daşması və həmin ailələrin o şəxsə görə tanınması nəticəsində yaranır.

İraqın Mosul-Tələfər bölgəsində Azərbaycan kökənli avşar oymaqları içərisində Mollalı və Mollalar oymaqları mövcuddur.

Ali Sinan Bilgili Qarabağ avşarlarının mollalar oymağının Arazbarda Daşqayada qışlayıb Təbriz, Qapan, Qocababa və Qaragöl adlı yerlərlərdə yayladığı haqda məlumat verir. [80]

Mollalı oymağı (tirəsi) avşar türkmənlərinin qaraçorlu qoluna mənsubdur.

Respublikamızda bu etnonimlə bağlı onlarla yer-yurd adına rast gəlmək mümkündür. Qubadlı rayonundakı Molalı kəndi də həmin etnonimi əks etdirir. Aidlik, mənsubluq bildirən –lı şəkilçisinin artırılması ilə “mollalara mənsub” anlamında etnonim, onun əsasında isə toponimlər yaranmışdır.

Mollu. Rayon ərazisində **Yuxarı Mollu** və **Aşağı Mollu** kəndləri də vardır. Hər iki kənd özləri ilə eyni adı daşıyan inzibati ərazi vahidliyində yerləşir. Aşağı Mollu kəndi mərkəzdən 17 km məsafədə Çaytumas, Həmzəli və Yuxarı Mollu kəndləri ilə, Yuxarı Mollu kəndi isə 20 km uzaqlıqda Aşağı Mollu, Əfəndilər, Mərdanlı, Mollabürhan kəndləri ilə qonşuluqda yerləşir. Bünövrəsi qoyulan Aşağı Mollu kəndi XVI–XVII əsrlərdə İranın Mollu kəndindən köçüb gələn ailələr tərəfindən salınmışdır. XVIII–XIX əsrlərdə həmin ailələrin bir qismi Yuxarı Mollu kəndində yurd salmış və iki kəndi bir-birindən fərqləndirmək üçün Yuxarı və Aşağı komponentləri əlavə edilmişdir.

Mollu oykonimi molla sözünün təhrif olunmuş şəklidir. Qərb qrupu dialekt və şivələrində molla sözü mollu şəklində tələffüz olunur. *A bala, molluyu yola sal, gəl bəri. Mollu “Yasin” oxuyufmu?* Yaşayış yerinin molla/mollu adlandırılması, güman ki, orada yaşayanların bir mollanın nəslinə mənsub olması və ya nəsil nümayəndələrindən bir neçəsinin mollalıqla məşğul olması, yaxud da dini təhsil alması ilə əlaqədar olmuşdur. Həmin nəslin nümayəndələrindən biri olan Molla Əhməd adlı şəxs Məkkə və Mədinə şəhərlərində dini təhsil almışdır. Xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbi Aşağı Mollu, Həcər xanım isə Yuxarı Mollu kəndlərindəndirlər.

Mollabürhan. Mollalı etnonimindən əmələ gəlmiş digər oykonim isə Mollabürhandır. Mollabürhan kəndi Balasoltanlı inzibati ərazi vahidliyində yerləşir, rayon mərkəzindən 18 km uzaqlıqda, Xocik, Sarıyataq, Padar və Yuxarı Mollu kəndləri ilə qonşuluqdadır.

Mollalı nəslindən olan Bürhan adlı bir şəxsə mənsub ailələr tərəfindən salındığı üçün kənd həmin şəxsin adını daşıyır. Xaçmaz rayonunun Qımılışlaq inzibati ərazi vahidliyində Mollabürhanlı adlı kənd qeydə alınmışdır.

Oykonim mürəkkəb quruluşlu olmaqla, molla və bürhan antroponimlərindən təşəkkül tapmışdır və “Molla Bürhana məxsus kənd” mənasını bildirir.

Coğrafi adların bir qismi ərəb mənşəli apelyativ sözlərdən ya birbaşa, ya da onların türkmənşəli şəkilçilərlə birləşməsindən yaranmışdır.

Əyin. Rayon ərazisində, mərkəzdən 41 km uzaqlıqda Çardaqlı inzibati ərazi vahidliyində Cibikli, Çardaqlı, Xallava, Xələc kəndləri ilə qonşuluqda yerləşən kənddir. Kəndin adı yaxınlıqda yerləşən eyniadlı dağdan (sonradan dağa Səngər adı verilmişdir) və bulaqdan götürülmüşdür. Əyin kəndi Hacılı kəndindən köç etmiş ailələr tərəfindən salınmışdır.

Qubadlı ərazisi ilə bağlı aparılan tədqiqatlarda kəndin adı “göz, bulaq, çeşmə” mənasını ifadə edən ərəb mənşəli عَيْن – eyn sözü ilə əlaqələndirilir.

Respublikamızda bu adı əks etdirən başqa heç bir toponimə rast gəlinmir.

1543-cü ilə aid Osmanlı dövlət sənədlərində Mərsin əyalətinin Tarsus bölgəsində Oğuzun dodurqa boyundan olan əynə camaatından, II Səlimin hakimiyyəti dövrünə aid bir başqa sənəddə isə Diyarbəkirdə yaşayan, oğuzların yıva boyundan olan əynəbaşlı camaatından bəhs edilir. [97,219] Bununla yanaşı, qarakeçilər haqqında olan bir risalədə qarakeçilərin Özbəkistandan köçüb gəldiyi və boyun əsas qollarından birinin Əyni-xani adlandırıldığı qeyd edilmişdir. [97,234]

Türkiyənin Ərzincan bölgəsinə daxil olan 9 ilçədən birinin – hazırda Kamaliyyə adlanan ilçənin əvvəlki adı da Əyin olmuşdur. Göstərilənlərin Qubadlı rayonunun Əyin kəndi ilə əlaqəli olduğunu əminliklə deyə bilməsək də, zənnimizcə, bu məlumatlar gələcək tədqiqatlara işiq tutacaq.

Xəndək. Bu kənd Muradxanlı inzibati ərazi vahidliyində, mərkəzdən 28 km uzaqlıqda, Həkəri çayı sahilində yerləşir.

Kəndin adı ilə bağlı iki ehtimal irəli sürülmüşdür: birincisi, kəndin bünövrəsi Cənubi Azərbaycanın Xəndək kəndindən olan ailələr; ikincisi isə, Səlcuqların tərkibində yer alan xəndək tayfasına mənsub olanlar tərəfindən qoyulduğu üçün bura Xəndək adı verilmişdir. Bizcə, ikinci fikir daha məntiqlidir. Xəndək (kəndək) tayfası X əsrdə Orta Asiyada Çu çayı vadisində və Talas Alatausu ərazisində yaşamış, sonradan Səlcuqların tərkibinə daxil olmuşlar. [9, 427] Respublikamızda Dəvəçi rayonu ərazisində, Türkiyənin Diyarbəkir və Sakarya bölgələrində Xəndək (Həndək) adlı kəndlər mövcuddur.

Xəndək sözü ərəb mənşəlidir, mənası “torpaqda uzununa qazılmış dərin çuxur”dur. Bir tayfanın, tirənin və ya nəslin xəndək adlandırılmasının başlıca səbəbi onun yaşadığı ərazinin relyefi ilə əlaqədar ola bilər. Güman ki, həmin tayfanın ilkin yaşayış yeri də məhz bu səbəbdən Xəndək adlandırılmışdır.

Mafruzlu. Mafruzlu kəndi Zilanlı inzibati ərazi vahidliyində, mərkəzdən 19 km aralıdakı dağətəyi ərazidə, Alaqrşaq və Muğanlı kəndləri ilə qonşuluqda yerləşir. Həkəri çayı sahilindədir.

Bu oykonim mafruzlu etnonimindən yaranmışdır. Tələffüzlə bağlı tərkibində f samitinin h ilə əvəzlənməsi nəticəsində təhrif edilmişdir. Bu xüsusiyyət dilimizin lüğət tərkibində yer alan bir sıra alınma sözlərdə özünü göstərir. Məsələn: ruh – ruf.

Mafruzlu Qarabağda önəmli mövqeyə malik olan, otizikilər ulusuna mənsub Cavanşirlər sülaləsinin tərkibindəki nəsilərdən birinin adı olmuşdur. Osmanlı dövlət sənədlərində Gəncə və İrəvan bölgələrində yaşayan cavanşirlərin mollaafazili, qaraburunlu, keçəgözlü, bəhmənli, köçərli və digər qolları ilə yanaşı, mafruzlu camaatının da adı çəkilmişdir. [132] Mafruzluların XVIII əsrdə Cənubi Azərbaycanın eyni adlı kəndindən köçüb gəldiyi ehtimal edilir. Ağdam rayonunun Qaradağlı inzibati ərazi vahidliyində də Mafruzlu adlı kənd vardır.

Oykonim “ayrılmış, dəstə, hissə” kimi mənalar ifadə edən ərəb mənşəli زوفم // زورفم – məfruz//müfrəz sözü və -lı şəkilçisi əsasında formalaşmışdır.

Məmər. Hal inzibati ərazi vahidliyində, rayon mərkəzindən 13 km uzaqlıqda, Hal, Hüseynuşağı, Ballıqaya kəndləri ilə qonşuluqda yerləşən kəndin adıdır. Məmər oykonimi ərəb mənşəli məmərr (ممر) sözündən yaranmışdır ki, mənası “yol, keçid, piyada keçidi”dir. Bu kəndin ərazisi vaxtilə Həkəri çayından qonşuluqdakı digər kəndlərə keçid üçün istifadə olunmuş və bu səbəbdən Məmər adlandırılmışdır.

Məzrə. Novlu inzibati ərazi vahidliyində Qədili və Novlu kəndləri ilə qonşuluqda, rayon mərkəzindən 20 km məsafədə, dağətəyi ərazidədir. XIX əsrin əvvəllərində Türkiyədən köçürülən erməniləri yerləşdirilməsi məqsədilə Qarakilsə rayonunun Məzrə kəndindən (Sisyan rayonu) qovulmuş ailələr yaxın rayonlara yerləşdirilmişdir ki, bunlardan biri də Qubadlının Məzrə kəndi idi. XIX əsrə aid rus rəsmi sənədlərində də Məzrə toponimi haqda məlumatlar yer almışdır.

Yerli sakinlərin dediyinə görə, Məzrə kəndində Zəngəzurun Şıxavuz kəndindən olan ailələr əkin-biçin sahəsi kimi istifadə etdiyindən bu kəndə ərəb dilində Məzrə adı verilmişdir. Məzrə ərəb dilində “tarla, əkin sahəsi” mənasında işlənir. Osmanlı dövlətində də kəndə nisbətən ərazisi kiçik olub, ona yaxın ərazidə yerləşən, kənd muxtarlığına tabe olan əkin yerləri məzra adlandırılmışdır. Hazırda İran İslam Respublikasında məzrə apelyativini əks etdirən 30-a yaxın coğrafi ad vardır.

Qubadlı rayonunda Məzrə kəndin ilə yanaşı, Məzrə piri (tarla kənarındakı pir) və Məzrə düzü toponimləri, həmçinin Cəbrayıl rayonunda Məzrə, İmişli rayonunda isə Məzrəli kəndləri mövcuddur.

Müskənli. Qubadlıda müskən tayfasının adını daşıyan iki kənd: Dondarlı inzibati ərazi vahidliyində yerləşən Diləli Müskənli kəndi və Teymur Müskənli inzibati ərazi vahidliyində eyni

adlı kənd vardır. İnformatorların məlumatına görə, Teymur Müskənli kəndini Diləli Müskənliyə gələn ailələr salmışdır.

Müskənli kəndi türkmən boylarından olan müsikanların adını daşıyır. Osmanlı arxiv sənədlərində türkmənlərin qarakeçilər tayfasının bir qolu kimi təqdim edilən müsikan türkmənlərinin Türkiyənin Diyarbəkir şəhərində, Suriyanın Rakka əyalətində yaşadıkları göstərilir. M.Əröz ərəb dilindəki müsikan sözü ilə əlaqələndirərək “bıçaqçılar” mənasını ifadə etdiyini bildirmişdir. (87,159) Tayfanın başqa adla bıçaqçılar da adlandırıldığı nəzərə alınarsa, müəllifin fikrini doğru hesab etmək olar.

Hal-hazırda Çorum, Manisa, Elazığ, Mardin, Urfa və Diyarbəkirdə yaşamaqdadırlar. Bunlardan Çorum və Manisada yaşayanlar türkdillidir, Mardin, Urfa və Diyarbəkirdə yaşayanlar isə kürmanca danışırlar.

“Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti”ndə Müskənliyə məqəllərin məqəllərin qərbə doğru yürüşü zamanı Özbəkistanın Müskən əyalətindən çıxdığı və Əmir Teymurun şərəfinə Teymur müskənli adlandırıldığı qeyd edilir. (8, 236)

Mehmet Təvfik Əfəndi Diyarbəkirdə yaşayan ələvililiyi qəbul etmiş əşirətlər haqqında yazır ki, şükürlü, tilalo, bismil, kürddarlı, türkdarlı, seyidhəsən, türkmənhacı əşirətləri türkməndirlər və Səfəvilərin qızılbaşlıq-ələvilik məzhəbini qəbul etmişlər. [94, 17] Bu əşirətlər içərisində tilalo şəklində təqdim edilən xüsusilə diqqəti cəlb edir. Diyarbəkirdə bu adı daşıyan, türkmənlərin yaşadığı kənd də mövcuddur. Tilalo kəndinin əhalisi günümüzdə ələvilikdən uzaqlaşsa da, tam sünniləşməmiş, lakin türkmənliyini mühafizə etmişdir. Zənnimizcə, tilalo türkmənləri kimi tanınan bu əşirətin kökü qədim türk tayfalarından olan sonradan dəllər, dəllilər şəklində formalaşmış, bir sıra toponimlərdə mühafizə olunan tele, teleutlarla bağlıdır.

F.Kırzioğlu da “Kürdlərin türklüyü” adlı əsərində Təbriz və Ərdəbildə yaşayan mişkin və mişkinan adlı türkcə danışan türkmən oymağından, Anadolu türkmənləri arasında Temiran/Temuran/Dəmirli əşirətindən də bəhs etmişdir. Adından da göründüyü kimi, kökü türklərə bağlı olan etnoslardandır. [94, 25–26] XV əsrdə Sultan Səlimin Anadoluda yaşayan türkmən (bunlardan bəziləri kürd dilini də mənimsədiyi üçün kürd hesab edilmişdir) boylarını Azərbaycan ərazisinə köçürməsi ilə burda həmin boylar bir-biri ilə qaynayıb qarışmış, yeni etnik adlar meydana çıxmıdır. Bu adlar hazırda bir sıra toponimlərdə əks olunmaqdadır. Zənnimizcə, tilalo və temiranlarla müskənliyənin ittifaqı məhz bu prosesdə yaranmış, nəticədə, Diləli Müskənli və Teymur Müskənli adlı iki qol meydana gəlmiş və onların adları Qubadlı ərazisindəki eyni adlı toponimlərdə mühafizə olunmuşdur.

Hər iki oymağın sintaktik-morfoloji üsulla yaranmışdır.

Göründüyü kimi, tədqiqat ərazisində sayca bir o qədər çox olmasa da, ərəb mənşəli yer adlarına da rast gəlinir ki, bunların əksəriyyəti şəxs adları, etnonimlər və müxtəlif apelyativlərdən yaranmış toponimlərdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Paşayeva G. Azərbaycan terminologiyasının inkişafında alınmalar (2000–2010). Sumqayıt: Azəri, 2018, 188 s.
2. Kırzioğlu F. Kürtlərin türklüyü / Tarih, Dil, Antropoloji, Etnografya, Etnoloji, Milli Destanlar, Gelenekler ve Folklor bakımından incelemeler. İstanbul, 1995, 33 s.
3. Rəşidəddin F. Oğuznamə. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 216 s.
4. Bilgili A.S. Azərbaycan türkmənləri tarixi // Türk tarixi ve kültür araştırmaları <https://www.altayli.net/azerbaycan-turkmenleri-tarihi.html/3>
5. Özdemir A.R. Kayıp türklər. Ankara, 2013, 304 s.
6. Baxşiyeva T. Qafqaz təqvimində qeydə alınmış türk mənşəli toponimlərin tarixi-lingvistik təhlili: Fil.əlm.dok. dis. avtoref. Bakı, 2011, 43 s.
7. <https://www.altayli.net/azerbaycan-turkmenleri-tarihi.html>

8. Eröz M. Karakeçili aşireti // Atatürk Milliyetçilik Doğu Anadolu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını: 24. İstanbul, 1987, s.155–162
9. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti: 2 cilddə, II c., Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 299 s.
10. Kırzioğlu F. Kürtlerin türklüğü / Tarix, Dil, Antropoloji, Etnografya, Etnoloji, Milli Destanlar, Gelenekler ve Folklor bakımından incelemeler. İstanbul, 1995, 33 s.

РЕЗЮМЕ
ТОПОНИМЫ ГУБАДЛИНСКОГО РАЙОНА, СОЗДАНИЕ
НА ОСНОВЕ СЛОВ АРАБСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Ахмедова Э.Г.

Ключевые слова: *Губадлы, топоним, топоним арабского происхождения, ойконим, производные слова.*

Лексические единицы в лексике азербайджанского языка имеют различное происхождение. Хотя подавляющее большинство этих слов имеют тюркское происхождение, есть много слов, принадлежащих к другим языкам. Основная причина этого - политические, экономические и культурные отношения, которые наш народ установил с рядом народов на протяжении своей истории, а также добрососедские отношения. Одним из главных объектов влияния этих языков были специальные имена. Некоторые топонимы Азербайджана образовались на основе арабских заимствований. Такие топонимы встречаются и в Губадлы. Большинство из них составлено из слов, обозначающих религиозные чины. Некоторые географические названия являются производными от слов арабского происхождения либо напрямую, либо в сочетании с суффиксами тюркского происхождения.

SUMMARY
TOPONYMS OF GUBADLI REGION CREATED ON THE BASIS OF WORDS
OF ARABIC ORIGIN

Ahmedova E.H.

Key words: *Gubadli, toponym, toponym of Arabic origin, oikonym, derivative words.*

Lexical units in the vocabulary of the Azerbaijani language have different origins. Although the vast majority of these words are of Turkmen origin, there are many words belonging to other languages. The main reason for this is the political, economic and cultural relations that our people have established with a number of peoples throughout history, as well as good neighborly relations. Special names were one of the main objects of influence of these languages. Some place names in Azerbaijan were formed on the basis of Arabic borrowings. Such place names are also found in Gubadli. Most of them are composed of words denoting religious orders. Some place names are derived from the words of an appellation of Arabic origin, either directly or in combination with suffixes of Turkish origin.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	31.10.2020
	Son variant	03.12.2020